ضرورت‌ها و پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان: یک مرور نظام‌مند*

◈ فاطمه صباغی[۱] ◈ دکتر کیوان صالحی[۲] ◈ دکتر علی مقدم‌زاده[۳]

چکیده: کودکان سرمایه‌های انسانی آینده جامعه ما هستند و در آینده می‌توانند منشأ تغییر و تحولات گسترده‌ای در جامعه باشند. مطالعه حاضر در پی تبیین ضرورت‌ها و پیامدهای پرورش روحیهٔ پژوهندگی در کودکان است. با جستجو در پایگاه داده‌های داخلی از جمله نورمگز، ایرانداک، سیویلیکا، علم‌نت، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی و پرتال جامع علوم‌انسانی در بازه زمانی ۹۹-۱۳۸۰ تعداد ۶۲ سند بازیابی شدند، سپس با استفاده از نشانگرهای فهرست‌وارسی ارزیابی پریزما، ۳۱ سند بر اساس ملاک ارتباط، سودمندی و اعتبار برای مطالعه و تحلیل انتخاب شدند. همچنین با جستجو در پایگاه داده‌های بین‌المللی همچون اریک، سیج، الزویر، گوگل‌اسکالر و تیلور و فرانسیس در بازه زمانی ۲۰۲۰-۲۰۰۰ تعداد ۴۳ سند بازیابی، سپس ۱۹ سند با ملاک ارتباط، سودمندی و اعتبار برای مطالعه و تحلیل انتخاب شدند. تحلیل داده‌ها نیز با روش تحلیل کیفی آلتاید انجام شد. تحلیل مطالعات در بخش تبیین ضرورتهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان، به شناسایی پنج مقوله اصلی شامل نیازهای ملی و بین‌المللی، نیازهای زمانی، نیازهای زندگی کودک، نیازهای حقوقی کودک و نیازهای نظام آموزشی منجر شد. همچنین تحلیل مطالعات در بخش پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی کودکان، به شناسایی پنج مقولهٔ اصلی شامل توسعه مهارتهای کودک، افزایش احساس اعتمادبه‌نفس، افزایش احساس عزت‌نفس، افزایش مشارکت کودکان و توسعه دانش در مورد تجربیات دوره کودکی انجامید. در نهایت شناسایی عوامل متعدد و متنوع مرتبط با ضرورتها و پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان، ضرورت برنامه‌ریزی برای پرورش کودکان پژوهنده را نشان داد و براساس این ضرورت، پیشنهادهایی برای پرورش کودکان پژوهنده ارائه شده است.

کلید واژگان: کودکان، پژوهنده، روحیه، ضرورت، پیامد، روش اسنادی

◉ تاریخ دریافت: ۹۹/۸/۱۹ ◉ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۲/۷

* *این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسندهٔ اول است.*

۱. دانشجوی دکتری سنجش و اندازه‌گیری، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. fateme.sabbaghi@ut.ac.ir
۲. **نویسنده مسئول:** دانشیار بخش تخصصی پژوهش و سنجش، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. keyvansalehi@ut.ac.ir
۳. دانشیار بخش تخصصی پژوهش و سنجش، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. amoghadamzadeh@ut.ac.ir

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

مقدمه

توسعه فناوری در قرن بیست‌ویکم، سبب تحولات خیره‌کننده‌ای در ابعاد گوناگون شده‌است (ولی‌پور، بالویی‌جامخانه و سقایی، ۱۳۹۲). بنابراین تطابق با دنیایی که دائماً در حال تغییر است، با دسترسی صرف به اطلاعات و ارتباطات حل نخواهد شد (هاشمی، شایان‌امین، حاجی‌یخچالی و نعامی، ۱۳۹۶)، از این‌رو افراد برای روبه‌روشدن با تحولات شگفت‌انگیز قرن بیست‌ویکم باید مهارتهای پژوهش و حل مسئله، روحیه جستجوگری و مهارتهای تفکر نقادانه و خلاقانه را برای تصمیم‌گیری مناسب و حل مسائل پیچیده در خود تقویت کنند (قاضی‌اردکانی، ملکی، صادقی و درتاج، ۱۳۹۶). همچنین بر اساس سند برنامه‌درسی ملی، اندیشه‌ورزی، پرسشگری و پژوهش- محوری سه محور از عنصر تفکر و تعقل در میان عناصر پنجگانه‌ای است که مبنای تعیین اهداف در نظر گرفته شده است (سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱؛ عباسی‌اسفجیر، ۱۳۹۴). همچنین با توجه به تأکید مقام معظم رهبری بر اهتمام به تولید علم، ضروری است حرکت به‌سوی استفاده از روشهای آموزشی فعال و پژوهش- محور به‌طور جدی‌تری دنبال شود (عباسی‌اسفجیر، ۱۳۹۴). لذا از یک‌سو بنابر تحولات قرن اخیر و از سوی دیگر بنابر سند برنامه‌درسی ملی و همچنین تأکید مقام معظم رهبری بر اهتمام به اندیشه‌ورزی و تولید دانش بومی، ضروری است روحیه تفکر و اندیشه‌ورزی، پرسشگری و پژوهشگری را در افراد از همان دوره کودکی زنده نگهداریم.

در این میان، باید به این نکته توجه داشت که دوران کودکی از مهم‌ترین مراحل زندگی است که در آن شخصیت فرد شکل می‌گیرد (شکوهی‌یکتا، اکبری‌زردخانه و سهراب‌پور، ۱۳۹۴). بنابراین، آنچه ضرورت دارد برنامه‌ریزی برای تربیت کودکانِ پژوهنده است که البته طی دهه‌های اخیر و به‌طور خاص با تصویب پیمان‌نامه حقوق کودک سازمان ملل متحد، از سال ۱۹۸۹، توجه به نقش فعال کودکان اهمیت بیشتری یافته است (کلت[1]، ۲۰۱۰). با تصویب این پیمان‌نامه، کودکان شایسته پذیرش نقش فعال در امور مربوط به زندگی فردی و اجتماعی خود شدند. به موجب مواد ۱۲ و ۱۳ پیمان‌نامه حقوق کودک، کودکان باید در مورد تمام فعالیتهایی که در زندگی آنها تأثیر می‌گذارد (از جمله پژوهش)، آگاه، درگیر و مورد مشورت واقع شوند (کلت، ۲۰۰۳)؛ لذا یکی از زمینه‌های مهم در بحث ایفای نقش فعال کودکان در امور مربوط به زندگی خود، فعالیتهای پژوهشی شناخته می‌شود. این پیمان‌نامه، منجر به افزایش مشارکت کودکان به‌عنوان پژوهشگر و کمک‌پژوهشگر (جونز، جیاسینگام و راجاسوریا[2]، ۲۰۰۲؛ به‌نقل از کلت، ۲۰۰۳) و افزایش پیشینه در مورد نقش کودکان و جوانان به‌عنوان پژوهشگران شده است (آلدرسون[3]، ۲۰۰۰؛ به‌نقل از کلت، ۲۰۰۳). با افزایش پیشینه و گستردگی مطالعات این حوزه و فقدان مطالعات مروری نظام‌مند در این زمینه و با توجه به لزوم آگاهی از ضرورتها و پیامدهای این موضوع، برای زمینه‌سازی پرورش کودکان پژوهنده، تلاش این پژوهش بر این است که با روش اسنادی، ضرورتها و پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان را در منابع داخلی

1. Kellett
2. Jones, Jeyasingham, & Rajasooriya
3. Alderson

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

و بین‌المللی موجود شناسایی و تحلیل کند تا با آگاهی از آن، زمینه پرورش کودکان پژوهنده فراهم شود. به دیگر سخن، در این پژوهش تلاش شده است تا به این سؤال که «ضرورتها و پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان در اسناد داخلی و بین‌المللی چیست؟» پاسخ داده شود.

روش

به عقیده سهرابی (۱۳۹۲)، امروزه ضرورت انجام مطالعات مروری، سرعت روزافزون تولید دانش در حوزه‌های مختلف است. در مطالعات مروری آخرین اطلاعات علمی در حیطه یک موضوع مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد (هال[1]، ۲۰۰۳؛ به نقل از ملبوس‌باف و عزیزی، ۱۳۸۹). به عبارتی، پژوهشگر در مطالعه مروری با مقوله‌بندی، یکپارچه‌سازی و ارزیابی داده‌های پژوهش‌های پیشین، سیر پیشرفت پژوهش را در جهت روشن کردن مسئله موردنظر دنبال می‌کند (یارمحمدیان، محمدی و موحدی، ۱۳۹۰).

از این‌رو پژوهش حاضر، مبتنی بر روش مرور نظام‌مند، در پی تبیین ضرورتها و پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان است. مرور پیشینه در پایگاه داده‌های داخلی شامل نورمگز، ایرانداک، سیویلیکا، علم‌نت، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی و پرتال جامع علوم انسانی در بازه زمانی ۹۹-۱۳۸۰ با کلیدواژه‌های «کودک پژوهشگر، کودک پژوهنده، پژوهش کودک، پژوهش با کودکان، پژوهش توسط کودکان، کودکان به‌عنوان پژوهشگران، روحیه پژوهشی کودک و مهارتهای پژوهشی کودک» انجام شده و تعداد ۶۲ سند، در مرحله اول بازیابی شده است. همچنین با جستجو در پایگاه داده‌های بین‌المللی همچون اریک، سیج، الزویر، گوگل‌اسکالر و تیلور و فرانسیس در بازه زمانی ۲۰۲۰-۲۰۰۰ با کلید واژه‌های «Children as Researchers, Children as Co-researchers, Research skills, Developing research skills»، تعداد ۴۳ سند بازیابی شده است. ملاک ورود هر سند، وجود کلیدواژه‌ها در عنوان یا واژگان کلیدی یا در متن پژوهش بود که این ملاک به‌سبب بررسی میزان ارتباط اسناد با موضوع مورد پژوهش است. شایان ذکر است که منابع بازیابی‌شده از طریق راهبردهای (« » AND, NOT, OR,) جستجو شده‌اند به این‌صورت که در مطالعات بین‌المللی کلیدواژه‌ها با راهبردهای جستجو به این شکل در پایگاه داده‌ها مورد جستجو قرار گرفته‌اند:

«Children» AND «as» AND «Researchers» NOT «Children in research»
«Children as Researchers» OR «Children as Co-researchers»
«Children» AND «as» AND «Co-researchers»
«Developing research skills in Children»

پس از بازیابی اسناد با استفاده از نشانگرهای فهرست‌وارسی ارزیابی پریزما به ارزیابی مطالعات بازیابی‌شده، پرداخته شده است. ابتدا، با بررسی عناوین مطالعات، ۱۹ مطالعه دارای ارتباط ضعیف در مرحله اول حذف شدند. سپس با مطالعه چکیده تمامی اسناد داخلی و بین‌المللی باقیمانده،

1. Hall

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

۱۶ پژوهش دیگر از مطالعات حذف شدند. پس از آن با مطالعه تمامی محتوای منابع، به دلیل ضعف ارتباط با موضوع ضرورتها و پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان و یا ضعف اعتبار، ۲۰ سند دارای ارتباط ضعیف با موضوع یا غیرمعتبر (مثلاً اسناد حاوی داده‌های تکراری، سرقت علمی و یا داده‌های ضعیف) حذف شدند. در نهایت از اسناد داخلی، تعداد ۳۱ سند شامل پنج کتاب و ۲۶ مقاله و از اسناد بین‌المللی تعداد ۱۹ سند شامل یک کتاب، یک رساله دکتری و ۱۷ مقاله، با ملاک اعتبار و ارتباط مستقیم با موضوع، برای مطالعه و تحلیل انتخاب شدند. فرایند ارزیابی مطالعات در نمودار جریانی شماره ۱ نشان داده شده است.

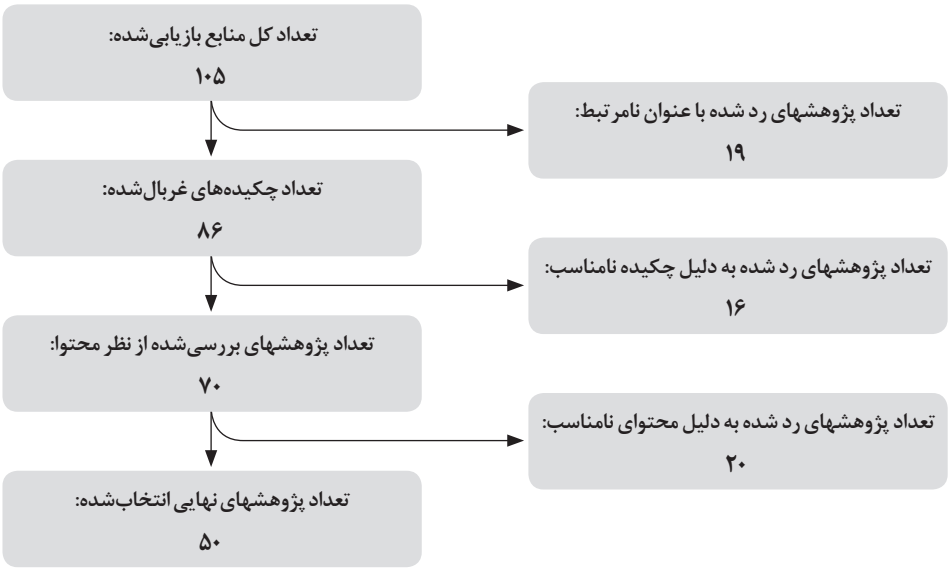

شکل ۱. خلاصه فرایند بازیابی و انتخاب منابع

برای تحلیل اسناد، از راهبرد تحلیل محتوای کیفی آلتاید[1] (۱۹۹۶) استفاده شده است. این روش از مناسب‌ترین روشها برای تحلیل نظام‌مند اسناد و استخراج مفاهیم موردنظر از آنهاست (واخ و وارد[2]، ۲۰۱۳؛ به نقل از حقوقی و صالحی، ۱۳۹۸). به این ترتیب که پژوهشگر پس از ارزیابی و انتخاب مطالعات، ابتدا اسناد انتخاب‌شده را به‌ترتیب ارتباط با مسئله پژوهش، مطالعه کرده و در حین مطالعه، قسمتهای مرتبط با مسئله پژوهش را کدگذاری و همهٔ کدها را در یک فایل جمع‌بندی کرده است. سپس با مطالعه و بررسی کدها، کدهای تکراری را حذف کرده و کدهای مشابه را با هم تجمیع و تحت‌عنوان یک ملاک درآورده است. پس از آن با دسته‌بندی و تجمیع زیرمقوله‌های مشابه، به مقوله‌هایی در زمینه ضرورتها و پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی دست یافته است.

1. Altheide's "Process of Document Analysis"
2. Wach & Ward

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

یافته‌ها

در مطالعه حاضر پژوهشـــگران طی حدود چهار ماه، ۷۰ سند داخلی و بین‌المللی را انتخاب، مطالعه و با اســـتفاده از راهبرد تحلیل محتوای کیفی آلتاید تحلیل کرده‌اند. پس از تحلیل این اسناد، ۲۰ سند به‌دلیل فقدان محتوا در مورد ضرورتها و پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان، از این مطالعه حذف شـــدند، سپس از میان ۵۰ سند باقیمانده، تعداد ۴۱ سند در بخش ضرورتها و تعداد ۱۳ سند نیز در بخش پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان مورد استفاده قرار گرفتند. همچنین چهار سند نیز به‌طور مشترک هم به بیان ضرورتها و هم پیامدهای این فرایند پرداخته بودند.

◉ ضرورتهای پرورش روحیه پژوهشی در کودکان

از میان ۴۱ ســـندی که به بحث ضرورتهای پـــرورش روحیه پژوهندگی در کودکان پرداخته‌اند، ۲۷ سند (۶۵/۸۵ درصد)، داخلی و ۱۴ سند (۳۴/۱۴ درصد)، بین‌المللی است. سهم منابع داخلی از داده‌های این‌بخش، ۵۸ نشـــانگر از مجموع ۸۴ نشـــانگر (معادل ۶۹/۰۴ درصد) اســـت و سهم منابع بین‌المللی، ۲۶ نشـــانگر (معادل ۳۰/۹۵ درصد) است. این نکته، حاکی از اشباع بودن نسبی اسناد داخلی در زمینه ضرورتهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان اســـت. در نهایت این تحلیل به شناســـایی پنج عامل در بخش ضرورتها شـــامل نیازهای ملی و بین‌المللی، نیازهای زمانی، نیازهای زندگی کودک (ویژگیهای دوران کودکی، مهارتهای زندگـــی، مهارتهای یادگیری مادام‌العمر، نقش‌آفرینی کودکان به‌عنوان عوامل اجتماعی و نقش‌آفرینی کـــودکان به‌عنوان متخصصان زندگی خود)، نیازهای حقوقی کودک و نیازهای نظام آموزشـــی و ۸۴ نشانگر منجر شد. در جدول شماره ۱، مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و کدهای اولیه مرتبط با ضرورتهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان به تفکیک ذکر شده است.

جدول ۱. مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و کدهای اولیه مرتبط با ضرورتهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان

مقوله‌ها	زیرمقوله‌ها	کدهای اولیه
نیازهای ملی و بین‌المللی		● توجه به عنـاصر پـژوهش- محور برنامـه‌درسی برای رشد و توسعـه کـشور (۱۴)، تـوجـه به عنـاصر پـژوهش- محور برنامه‌درسی برای خروج از شرایط ضعیف رشد و توسعه کنونی (۱۴)، پژوهشگری راهبرد ارزشمند توسعـه پایـدار و متـوازن کـشورها (۸،۱۶،۲۳،۲۸)، کند شدن سرعت پیشرفت کشورها و دانش بشری در صورت ضعف در فعالیتهای پژوهشی (۲۱)، پژوهش شاه‌کلید دستیابی به استقلال و خودکفایی همه‌جانبه (۸)، تولید علم بومی با پرورش شایستگیهای پژوهشی (۲۷)، کمک به توسعه‌یافتگی کشور از طریق ارتقای شاخص تولید علم با پرورش پژوهشگران (۲۷)، ترکیب فعالیتهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی با فعالیتهای پژوهشی (۱۰)، وظیفه حساس آموزش و پرورش برای پرورش پژوهشگران (۸)، بـرنامه‌ریـزی براسـاس تفکر و خـلاقیت بـرای پرورش نیروی انسانی کارآفرین و کارآمد (۲۷).

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

جدول ۱. (ادامه)

مقوله‌ها	زیرمقوله‌ها	کدهای اولیه
نیازهای زمانی		ضرورت پرورش پژوهشگران خلاق در عصر انفجار اطلاعات و رقابتهای بین‌المللی (۷،۱۱)، حجم زیاد و روزافزون علم و دانش (۲۹)، نسبی و متغیر بودن علوم (۲۹)، احساس سردرگمی و ناتوانی در توسعه دانش با آموزش حافظه- محور (۲۹)، آموزش مهارتهای لازم برای کسب و تولید دانش در عصر اطلاعات و ارتباطات (۲۶)، آموزش مهارتهای لازم برای یادگیری مادام‌العمر (۲۵،۲۶)، آموزش مهارتهای پژوهشی، حل مسئله، تفکر نقادانه و خلاقانه و مهارت سواد اطلاعاتی (۱۳،۲۶).
نیازهای زندگی کودک	بر حسب ویژگیهای دوره کودکی	کودکی، مهم‌ترین مرحله زندگی (۱)، شکل‌گیری شخصیت فرد در دوره کودکی (۱)، اهمیت سالهای پیش از دبستان در دوره کودکی (۱،۲۲)، بهترین زمان پرورش و آماده‌سازی کودک (۴۲)، ذاتی بودن فعالیتهای پژوهش- محور، در سنین پیش از دبستان (۹)، دوره کودکی نسخه کوچک دوران بزرگسالی (۲۲)، آسیب جدی به کودک و جامعه در صورت بهره‌گیری ناکافی از دوره کودکی (۵،۱۵)، توانایی کودکان در کنترل جهت زندگی خود (۳۶)، دیدگاه متفاوت و منحصربه‌فرد کودکان (۴۲)، پرسیدن سؤالات بدیع و بکر (۴۲)، دسترسی آسان به فهم فرهنگ کودکی و فرهنگ همسالان (۴۲)، تولید داده‌های ظریف در پژوهش کودکان (۴۲)، ایجاد بینشی ارزشمند از دوره کودکی (۴۲)، لزوم طراحی فعالیتهای پژوهش- محور در مراکز پیش از دبستان (۹).
	مهارتهای زندگی	کمک به کودکان برای بهره‌گیری مؤثر از دانشها و مهارتهایشان برای حل مسائل زندگی خود (۲۵)، ایجاد توانایی حل مسئله و پژوهش هدف تمامی نهادهای آموزشی و پرورشی (۴)، آماده کردن افراد برای مقابله با شرایط متغیر زندگی (۴)، بهبود مهارتهای تفکر، حل مسئله و پژوهش برای تصمیم‌گیری مناسب کودکان در موقعیتهای زندگی (۶)، لزوم اجرای روشهای نوین آموزشی از جمله روشهای پژوهش- محور (۲۴)، برخورد مناسب با مسائل از طریق یادگیری مهارتهای پژوهش، تفکر و حل مسئله (۲۴).
	مهارتهای یادگیری مادام‌العمر	لزوم آموزش مهارتهای یادگیری مادام‌العمر در عصر انفجار اطلاعات (۲۶)، استفاده از پژوهش برای به‌کارگیری در موقعیتهای یادگیری (۱۲)، یادگیری پژوهش- محور نوعی از یادگیری مادام‌العمر (۱۲)، مهارتهای پژوهشی عنصر مهمی از سواد اطلاعاتی (۲۴)، مهارت سواد اطلاعاتی نوعی از یادگیری مادام‌العمر (۲۴)، سواد اطلاعاتی به معنای توانایی دسترسی، فهم، استفاده و ارزیابی اطلاعات (۱۸،۱۹)، سواد اطلاعاتی، رویکردی در آموزش همه دروس (۱۷)، لزوم آموزش با رویکرد سواد اطلاعاتی از کودکی تا آموزش عالی (۱۷)، لزوم مجهز شدن کودکان به مهارتهای پژوهشی و سواد اطلاعاتی (۲۴)، شکست دانش‌آموزان در رویارویی با مسائل زندگی واقعی با آموزش حافظه -محور (۲۴).
	نقش‌آفرینی کودکان به‌عنوان عوامل اجتماعی	کودکان به‌عنوان عوامل اجتماعی (۴۶)، نقش فعال کودکان در شکل دادن دنیای خود (۴۶)، کودکان، عامل توانا و شایسته برای شرکت در ساخت موقعیتهای اجتماعی خود (۴۶)، ارزشمندی کودکان برای شرکت در پژوهش (۴۹)، حق و توانایی کودکان برای شرکت در پژوهشها به‌عنوان بازیگران اجتماعی (۴۳)، کودکان، بازیگران اجتماعی شایسته و فعال برای ساخت زندگی خود، اطرافیان و جامعه (۴۵)، لزوم توجه جدی به دیدگاههای کودکان در تصمیم‌گیریهای اجتماعی (۴۸)، امکان ایجاد تغییر در جامعه توسط کودکان (۴۵).
	نقش آفرینی کودکان به‌عنوان متخصصان دوره کودکی	شایستگی و تخصص کودکان در تجارب زندگی و دوره کودکی (۳۵،۴۶،۴۷)، توانایی کودکان برای انعکاس مسائل مهم دوره کودکی (۳۲)، کودکان واجد شرایط انجام پژوهشهای مرتبط با زندگی خود (۳۷)، اصالت بیشتر داده‌های تبدیل‌شده به تجربه زیسته کودکان (۴۹)، اجتناب از محدود کردن کودک در زمینه نظر دادن در خصوص درک درست از یادگیری زندگی و تجارب آنها (۴۹).

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

جدول ۱. (ادامه)

مقوله‌ها	زیرمقوله‌ها	کدهای اولیه
نیازهای حقوقی کودک		● تصویب پیمان‌نامه حقوق کودک (۳۳،۴۳)، توجه سیاستگذاران و تصمیم‌گیران به کودکان، حقوق و منافعشان (۳۳)، لزوم آگاهی، مشارکت و مشورت با کودکان در تصمیمات مربوط به آنها (۴۳)، ارائه گزارش منظم کشورها به کمیته حقوق کودک (۴۳)، تحولی در زمینه حضور فعال کودکان در پژوهش (۴۲)، توانایی ایجاد دیدگاه خود و وزن مناسب دیدگاههای کودکان دو شرط پیمان‌نامه حقوق کودک (۵۰).
نیازهای نظام آموزشی		● نیاز به معلمان پژوهشگر (۱۲)، ضرورت آموزش و پرورش پژوهش- محور (۱۲)، حاکمیت آموزش نتیجه- محور و مبتنی بر حافظه (۱۸)، ضعف در پرورش انسانهای متفکر، خلاق و پژوهنده (۲۴)، ناتوانی آموزش حافظه- محور برای پرورش افراد توانا برای حل مسائل خود (۲۴)، نیازمندی پژوهش به مهارتها و شایستگیهای اکتسابی (۲۰)، آشنایی اصولی و تدریجی کودکان با شیوه‌های حل مسئله، آفرینندگی و چگونگی اندیشیدن (۲۰)، آموختن چگونگی تبدیل مسئله به سؤالات (۲۰)، آموزش فرضیه‌سازی (۲۰)، چگونگی دستیابی به پاسخ و حل مسئله (۲۰)، لزوم بررسی، کشف و تحلیل موضوع از سوی کودکان برای یادگیری (۳۰).

در این بخش، مهم‌ترین عامل بر اســاس تعداد نشــانگرها، نیازهای زندگی کودک با اختصاص ۴۴ نشانگر از مجموع ۸۴ نشــانگر (معادل ۵۲/۳۸ درصد) شناخته می‌شود. همچنین بر اساس تعداد اسناد نیز، این عامل با اختصاص ۲۴ سند از مجموع ۴۱ سند (معادل ۵۸/۵۳ درصد)، مهم‌ترین عامل شناخته می‌شود. در نمودار شماره ۱، سهم هریک از عوامل ضرورتهای پرورش روحیه پژوهندگی کودکان از اسناد تحلیل‌شده به تفکیک بر اساس درصد بیان شده‌است.

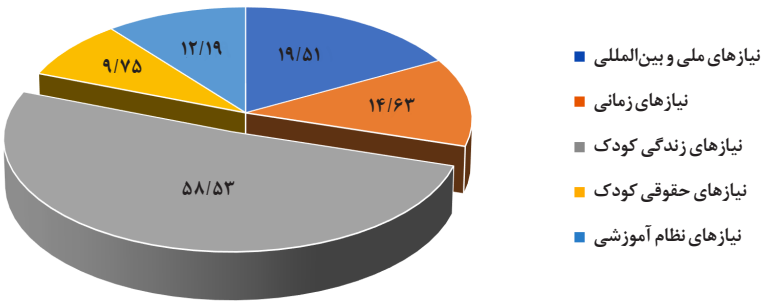

نمودار ۱. سهم ضرورتهای پرورش روحیه پژوهندگی کودکان از اسناد تحلیل‌شده

پس از نیازهای زنــــدگی کــودک، نیــازهای ملی و بــین‌المللی با ۱۳ نشانگر از مجموع ۸۴ نشانگر (معادل ۱۵/۴۷درصد) بیــشترین سهــم را از نشانگرهای ضرورتهای پرورش روحیه پــژوهندگی در کودکان دارد. در رتبهٔ ســوم نــیز، نیــازهای آمــوزشی با ۱۱ نشــانگر (معــادل ۱۳/۰۹درصد)، از مهــم‌ترین عوامل شناخته می‌شوند.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

◉ پیامدهای پرورش روحیه پژوهشی در کودکان

در این بخش تنها ۱۳ سند از کل اسناد تحلیل شده (۵۰ سند)، به مباحث پیامدهای پرورش روحیه پژوهشـــی کودکان به‌صورت مستقیم یا غیرمســـتقیم پرداخته‌اند. این منابع شامل ۱۱ منبع بین‌المللی (معادل ۸۴/۶۱ درصد) و دو منبع داخلی (۱۵/۳۸درصد) اســـت. همچنین بیشترین سهم داده‌ها با ۴۸ نشانگر (معادل ۹۲/۳۰ درصد) مربوط به مطالعات بین‌المللی است. تنها چهار نشانگر (معادل ۷/۶۹ درصد) از کدهای اولیه از مطالعات داخلی استخراج شده‌اند. بنابراین مطالعات داخلی بیشتر به ضرورتهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان و مطالعات بین‌المللی بیشـــتر به پیامدهـــای پرورش روحیه پژوهندگی درکودکان توجه کرده‌اند. در نهایت، تحلیل اسناد به شناسایی پنج عامل شامل توسعه مهارتهای کودک، افزایش احســـاس اعتماد به نفس، افزایش احساس عزت‌نفس، افزایش مشارکت کودکان و توسعه دانش در مورد تجربیات دوره کودکی، منجر شده است. در جدول شمارهٔ ۲، مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و کدهای اولیهٔ پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان، به تفکیک ذکر شده‌است.

جدول ۲. مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و کدهای اولیه مرتبط با پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان

مقوله‌ها	زیرمقوله‌ها	کدهای اولیه
توسعه مهارتها	مهارتهای یادگیری	● توسعه یادگیری کودکان از طریق درگیرشدن با فرایند پژوهش (۳۹)، بهبود مهارتهای سازمانی و مدیریتی از طریق مرتب‌سازی داده‌ها (۳۹)، بهبود مهارتهای تفکر از طریق نقد کار خود و دیگران (۳۹)، بهبود سطح سواد (۴۰،۵۰)، مهارتهای کدگذاری (۴۰،۵۰)، مهارت پردازش اطلاعات (۴۰،۵۰)، مهارت تفکر مرتبه بالاتر (۴۰،۵۰)، افزایش دانش، بهبود فرایند پژوهش و تعهد به پژوهش (۳)، افزایش کارآمدی شخصی، افزایش رضایت از درس و تحصیل (۳۱)، مهارت ابراز خود (۴۱)، مهارت کار به شیوه خلاقانه (۴۱)، مهارت کار مستقل (۴۱)، کاهش درگیری والدین (۴۱)، به‌دست گرفتن کنترل و مالکیت پژوهش (۴۱)، افزایش زمان تفکر با کاهش تکالیف (۴۱)، مهارت نگارش مقاله (۴۱)، مهارت سازماندهی کار (۴۱)، کسب مهارت نگاه نقادانه به پژوهشها (۴۱)، توانایی بیان نقاط قوت و ضعف پژوهشها (۴۱)، ایجاد تفکر منظم (۴۱).
	مهارتهای زندگی	● بهبود زندگی در دوره کودکی (۴۳)، ایجاد مهارتهای مهم زندگی (۴۳)، افزایش مهارتهای بنیادی (۲)، مهارت همدلی و درک احساس دیگران (۴۱)، شفافیت گفتار و بهبود مهارتهای ارتباطی (۴۱)، افزایش ارتباط با جامعه و اطرافیان (۴۴).
افزایش حس اعتمادبه‌نفس		● افزایش اعتمادبه‌نفس (۲،۳۲،۳۴،۳۸،۴۰،۴۱،۴۳)، افزایش صلاحیت منجر به اعتمادبه‌نفس (۳۲).
افزایش حس عزت‌نفس		● افزایش حس عزت‌نفس (۳۲،۴۳)، احساس ارزش شخصی با مورد توجه قرار گرفتن کارهای پژوهشی (۴۳)، تحسین از سوی گروه همسالان (۴۱)، مشاهده اهمیت دیگران به کار او (۴۱)، رهبری گروه همسالان در فرایند پژوهش و احساس ارزشمندی و اقتدار (۴۴).

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

جدول ۲. (ادامه)

مقوله‌ها	زیرمقوله‌ها	کدهای اولیه
افزایش مشارکت کودکان		● افزایش مشارکت در موضوعات مؤثر (۴۳)، افزایش احساس توانمندی در اداره و اعمال حقوق خود (۴۳)، توانایی توسعه ایده‌ها در مدرسه (۴۸)، توانمندی تصمیم‌گیری در مورد مسائل مؤثر بر کودکان (۴۸)، فراهم ساختن زمینه مشارکت مؤثرتر کودکان در آینده (۳۲)، مشارکت فعال کودکان در تمام ابعاد زندگی (۴۳).
توسعه دانش در مورد تجربیات دوره کودکی		● تولید دانش ارزشمند درباره تجربیات زندگی کودکان (۴۳)، سهم کودکان در بدنه دانش و پژوهش دوره کودکی (۳۹)، دسترسی به دیدگاه کودکان با عضویت در خرده‌فرهنگ همسالان (۳۹)، گردآوری داده‌های غیرقابل‌دسترسی برای بزرگسالان از زندگی کودکان (۳۹).

در میان این عوامل، عامل توسعه مهارتهای کودک با دو ملاک مهارتهای یادگیری و مهارتهای زندگی و با ۲۸ نشانگر، (معادل ۵۳/۸۴ درصد) بیشترین سهم را در میان پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان دارد. این عامل از نظر تعداد اسناد نیز با اختصاص ۹ سند (معادل ۶۹/۲۳ درصد) رتبه نخست را در میان پیامدهای این فرایند دارد. از میان این اسناد، تنها دو منبع داخلی است و هفت منبع دیگر از منابع بین‌المللی است.

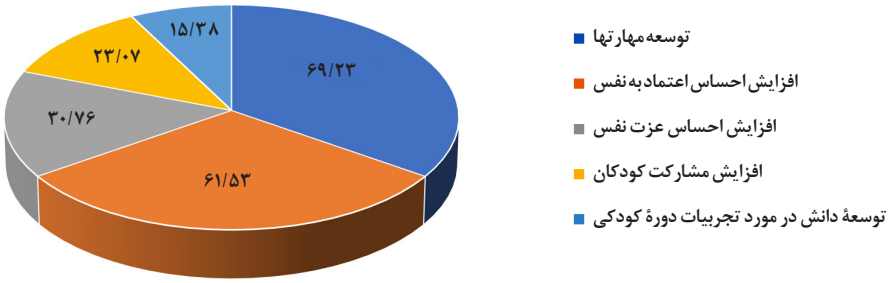

نمودار ۲. سهم عوامل پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی کودکان از اسناد تحلیل شده

پس از عامل توسعه مهارتهای کودک از نظر تعداد اسناد، عامل افزایش احساس اعتمادبه‌نفس با اختصاص هفت سند (معادل ۵۳/۸۴ درصد)، رتبه دوم را داراست، اما این عامل از نظر تعداد کدهای اولیه، تنوعی ندارد و تنها دو نشانگر دارد که در اسناد مختلف تکرار شده‌اند. نکته قابل توجه دیگر، اشتراک مهارتهای زندگی در بخش ضرورتها و پیامدهاست که در هر دو بخش زیرمجموعه مهم‌ترین عامل آن بخش قرار دارد و این نشان‌دهنده اهمیت این ملاک است.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

جدول ۳. مشخصات اسناد تحلیل‌شده

کد	نویسندگان	سال	عنوان	روش
۱	برزگر، پورمحمدرضای تجریشی و بهنیا	۱۳۹۱	اثربخشی بازی بر مشکلات برونی‌سازی در کودکان پیش‌دبستانی با مشکلات رفتاری	نیمه‌آزمایشی
۲	بیگ‌محمدی، جعفری و صالحی	۱۳۹۴	کاربست فرایندهای اکتشافی در ارتقای توانمندی پژوهشگری در دانش‌آموزان: مطالعه‌ای به‌روش اقدام‌پژوهی	اقدام‌پژوهی
۳	جهانی	۱۳۸۴	چالشهای نظری تعلیم و تربیت رایج و تعلیم و تربیت (پژوهش- محور)	تحلیلی- مقایسه‌ای
۴	حبیبی‌کلیبر	۱۳۹۶	بررسی اثربخشی تدریس درس تفکر و پژوهش به شیوه مشارکتی بر تفکر خلاق و مهارتهای خواندن دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی	نیمه‌آزمایشی
۵	خانیکی، نوری‌راد و شاه‌حسینی	۱۳۹۶	مطالعه روند شکل‌گیری گفتگوی کندوکاو - محور در کلاس فلسفه برای کودکان	کیفی
۶	رستمی، رحیمی، رستمی و هاشمی	۱۳۹۱	بررسی تأثیر روش اجتماع پژوهشی در «برنامه فلسفه برای کودکان» بر خلاقیت کودکان	نیمه‌آزمایشی
۷	رضایی، قدم‌پور و شریفی	۱۳۸۷	الگویی برای ایجاد علاقه و انگیزه به مطالعه و پژوهش: بررسی اثربخشی آن در دانش‌آموزان دوره راهنمایی	نیمه‌آزمایشی
۸	سلمانزاده ممقانی، کاردان‌حلوایی و یاسین‌زاده	۱۳۹۳	بررسی عوامل انگیزه پژوهشگری دانش‌آموزان دختر و پسر مقاطع راهنمایی و متوسطه مناطق آذرشهر و ممقان از دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان	توصیفی- پیمایشی
۹	سلیقه‌دار	۱۳۹۸	خانواده‌ها فراموش نشوند	اسنادی
۱۰	سیدطاهرالدینی	۱۳۸۸	بررسی کاستیهای توسعه تفکرپژوهشی در مدارس	اسنادی
۱۱	سیف‌نراقی، قبادیان، نادری و شریعتمداری	۱۳۹۰	اجتماع‌پژوهشی روشی مؤثر در رشد اجتماعی کودکان	نیمه‌آزمایشی
۱۲	شاه‌طاهری	۱۳۹۸	یادگیری پژوهش- محور، یادگیری مادام‌العمر	تجربه‌نگاری
۱۳	شفیعی‌سروستانی، جهانی و موسوی‌پور	۱۳۹۷	رابطه سبکهای یادگیری و روحیه پژوهشگری دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه	همبستگی
۱۴	صمدی و مهماندوست قمصری	۱۳۹۰	رویکرد پژوهش- محور در کتابهای سال اول دوره متوسطه و مقایسهٔ آن با اهداف آموزشی کتب موردنظر	کیفی (تحلیل محتوا)
۱۵	طلایی و بزرگ	۱۳۹۴	تبیین ضرورت تربیت اوان کودکی (پیش ازدبستان) مبتنی‌بر سنتزپژوهی شواهد تجربی معاصر	سنتزپژوهی
۱۶	عادلی‌پور، مهرام و کارشکی	۱۳۹۵	جایگاه پژوهش- محوری در فرایند تدریس معلمان ابتدایی	پیمایشی

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

جدول ۳. (ادامه)

کد	نویسندگان	سال	عنوان	روش
۱۷	عاصمی، ریاحی‌نیا و زندیان	۱۳۹۰	سواد اطلاعاتی، آموزش و یادگیری	کتاب
۱۸	عباسی‌اسفجیر	۱۳۹۴	مدل‌سازی مدرسه پژوهش-محور و آزمون تجربی آن با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری به‌روش حداقل مربعات جزئی در مدارس استان مازندران	پیمایشی
۱۹	عرب‌هاشمی، سیف‌نراقی و نادری	۱۳۹۵	بررسی میزان توجه به مهارتهای سواد اطلاعاتی در کتاب تفکر و پژوهش پایه ششم ابتدایی نظام آموزش و پرورش ایران	ارزشیابی (تحلیل‌محتوا)
۲۰	عمادخراسانی	۱۳۸۶	روشهای پژوهش برای کودکان دبستانی	کتاب
۲۱	فرامرز قراملکی	۱۳۸۸	اصول و فنون پژوهش در گستره دین‌پژوهی	کتاب
۲۲	کلانتری، مولوی و توسلی	۱۳۸۴	رابطه بین شیوه‌های فرزندپروری و اختلالات رفتاری در کودکان پیش‌دبستانی شهر اصفهان	همبستگی
۲۳	ماهروزاده و رمضانپور	۱۳۹۰	تأثیر روش اجتماع‌پژوهشی برنامه آموزش فلسفه به کودکان بر پرورش مهارتهای شهروندی	کمی(نیمه‌آزمایشی) و کیفی (ساخت ابزار)
۲۴	مایرز[1]	۱۳۹۴	آموزش تفکرانتقادی	کتاب
۲۵	محمدی، محمدجعفری، مرزوقی، شفیعی و خوشبخت	۱۳۹۷	مطالعه تجربی تأثیر آموزش تفکر ژرف‌اندیشانه بر یادگیری پژوهش- محور دانش‌آموزان در درس علوم ابتدایی	نیمه‌آزمایشی
۲۶	مختاری، زارعی‌زوارکی و مفیدی	۱۳۹۳	سنجش میزان بهره‌مندی از مهارتهای ارتباطی، تفکری و پژوهشگری در میان دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی شهر تهران	توصیفی- پیمایشی
۲۷	مطلق و چرخچی	۱۳۸۷	نگاهی به موانع و کاستیهای توسعه تفکرپژوهشی در مدارس به‌عنوان بخشی از نظام آموزشی ایران	اسنادی
۲۸	مهدی‌زاده	۱۳۸۸	راهنمای پژوهش‌نامه‌نویسی	کتاب
۲۹	مهری‌نژاد و شریفی	۱۳۸۴	بررسی اثربخشی تدریس به شیوه حل مسئله و ارزشیابی بر اساس شاخصهای پژوهشگرانه در پرورش روحیه پژوهشگری	نیمه‌آزمایشی
۳۰	نقدعلی و پناهی	۱۳۹۰	ارتباط اجتماع‌پژوهشی در برنامه فلسفه برای کودکان با روشهای تدریس فعال مشارکتی	توصیفی- تحلیلی
۳۱	هاشمی	۱۳۹۱	تدوین یک مدل مفهومی و عملیاتی برای ایجاد علاقه و انگیزش به پژوهش در دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی	نیمه‌آزمایشی

1. Meyers

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

جدول ۳. (ادامه)

کد	نویسندگان	سال	عنوان	روش
۳۲	باکنال[1]	۲۰۰۹	کودکان به‌عنوان پژوهشگران: بررسی مسائل و مشکلات در مدارس ابتدایی انگلیسی	ترکیبی
۳۳	باکنال	۲۰۱۰	کودکان به‌عنوان پژوهشگر در مدارس ابتدایی انگلیسی: تدوین یک مدل برای عملکرد خوب	مطالعه چندموردی
۳۴	بردبری - جونز و تیلور[2]	۲۰۱۵	تعامل با کودکان به‌عنوان همکار پژوهشگران: چالشها، ضدچالشها و راهکارها	توصیفی- تحلیلی
۳۵	دِر و نویکی[3]	۲۰۱۹	مشارکت کودکان و جوانان در پژوهش و ارزیابی با استفاده از نقشه مفهومی‌گروهی	کیفی
۳۶	رنگل[4]	۲۰۱۴	پژوهش با کودکان در پیش‌دبستانیها	نظریه برخاسته از داده‌ها
۳۷	شییر[5]	۲۰۱۵	کودکان به‌عنوان پژوهشگران در نیکاراگوئه	اسنادی
۳۸	فرنچ، لاو و نسیم[6]	۲۰۱۹	مشارکت کودکان به‌عنوان پژوهشگران در مدارس ابتدایی	کیفی
۳۹	کلت	۲۰۰۳	توانمندسازی کودکان دهساله به‌عنوان محققان فعال	توصیفی- تحلیلی
۴۰	کلت	۲۰۰۵	کودکان به‌عنوان پژوهشگران فعال: یک رویکرد جدید برای قرن بیست‌ویکم؟	توصیفی- تحلیلی
۴۱	کلت	۲۰۰۶	دانش‌آموزان به‌عنوان پژوهشگران فعال	مطالعه طولی
۴۲	کلت	۲۰۰۹	کودکان به‌عنوان پژوهشگران: مسائل، پیامدها و کمک به دانش	توصیفی- تحلیلی
۴۳	کلت	۲۰۱۰	کفشهای کوچک، قدمهای بزرگ! توانمندسازی کودکان به‌عنوان پژوهشگران فعال	توصیفی- تحلیلی
۴۴	کیناش و هافمن[7]	۲۰۰۸	کودک به‌عنوان پژوهشگر: درون و بیرون از کلاس درس	پدیدارشناسی
۴۵	گرین[8]	۲۰۱۷	چهار روش برای جذب کودکان خردسال به‌عنوان محققان آموزش محیط زیست	کیفی

1. Bucknall
2. Bradbury-Jones & Taylor
3. Dare & Nowicki
4. Rengel
5. Shier
6. French, Lowe & Nassem
7. Kinash & Haffman
8. Green

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

جدول ۳. (ادامه)

کد	نویسندگان	سال	عنوان	روش
۴۶	مار و مالون[1]	۲۰۰۷	کودکان به‌عنوان پژوهشگران مشترک	اتنوگرافی‌انتقادی
۴۷	مک‌لافلین[2]	۲۰۱۵	مشارکت کودکان و جوانان در سیاست، عمل و پژوهش	کتاب
۴۸	موری[3]	۲۰۱۶	کودکان پژوهشگرند	ذکر نشده
۴۹	هارکورت و اینارشداتیر[4]	۲۰۱۱	معرفی دیدگاه و مشارکت کودکان در پژوهش	اسنادی
۵۰	کیم[5]	۲۰۱۵	چرا پژوهش توسط کودکان؟ تجدیدنظر در مفروضات اساسی در زمینه تسهیل کودکان به‌عنوان پژوهشگر	اسنادی

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، مرور نظام‌مند پیشینه پژوهش پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان، به شناسایی جنبه‌هایی متفاوت از ضرورتها و پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان انجامید. در نهایت اینکه تحلیل پنجاه سند داخلی و بین‌المللی به شناسایی پنج محورکلی در بحث ضرورتهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان شامل نیازهای ملی و بین‌المللی، نیازهای زمانی، نیازهای زندگی کودک (ویژگیهای دوران کودکی، مهارتهای زندگی، مهارتهای یادگیری مادام‌العمر، نقش‌آفرینی کودکان به‌عنوان بازیگران اجتماعی و متخصصان زندگی خود)، نیازهای حقوقی کودک و نیازهای نظام آموزشی و پنج محور کلی در بحث پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان شامل توسعه مهارتهای کودک (مهارتهای یادگیری و مهارتهای زندگی)، افزایش احساس اعتمادبه‌نفس، افزایش احساس عزت‌نفس، افزایش مشارکت کودکان و توسعه دانش در مورد تجربیات دوره کودکی انجامید. در میان این عوامل، پرتکرارترین یافته در بخش ضرورتها از نظر تعداد کدهای اولیه و اسناد، نیازهای زندگی کودک با پنج ملاک یادشده است.

حال ضرورتهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان به بیان ساده شامل پنج دسته نیاز است.

الف) **نیازهای ملی و بین‌المللی:** از آنجایی که در عصر حاضر تولید علم از شاخصهای مهم توسعه‌یافتگی و استقلال جوامع به حساب می‌آید (مطلق و چرخچی، ۱۳۸۷)، یکی از شرایط لازم برای رشد و توسعه کشور، توجه به پرورش شایستگیهای پژوهشی در افراد است (صمدی و

1. Marr & Malone
2. McLaughlin
3. Murray
4. Harcourt & Einarsdottir
5. Kim

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

مهماندوســـت‌قمصری، ۱۳۹۰). بنابراین می‌توان گفت که آنچه مهم است توجه ویژه به پژوهش و تربیت افراد پژوهنده برای پیشرفت کشور از طریق ارتقای شاخصهای توسعه است. به عبارت دیگر منظور از نیازهای ملی و بین‌المللی، نیاز کشور به پیشرفت از طریق رشد و توسعه علمی آن است که با پرورش روحیه پژوهندگی در افراد از دورهٔ کودکی، می‌توانیم آنها را به پژوهشگران آینده تبدیل کنیم تا بتوانند با فعالیتهای پژوهشی خلاقانه و نوآورانه، جایگاه علمی کشور را در عرصه بین‌المللی ارتقا دهند. همچنین بتوانند با ابداعات و اختراعات و نوآوریهایشان مشکلات و مسائل داخلی و ملی را حل کنند. به ســـبب درک این اهمیت، صاحب‌نظران بسیاری در پژوهشهای داخلی (۲۷ سند) و بین‌المللی (۱۴ ســـند) به این موضوع اشـــاره کرده‌اند، اما اهمیت این موضوع هنوز به‌طور کامل درکشورمان درک نشده است چرا که پژوهش و پژوهشگران هنوز به جایگاه واقعی خود در جامعه دست نیافته‌اند.

ب) **نیازهـــای زمانی:** بنابر ویژگی عصر حاضر و افزایش دانش و اطلاعات در تمام ابعاد زندگی بشری، دیگر برنامه‌ریزان نمی‌توانند در برنامهٔ خود همهٔ جنبه‌ها و ابعاد دانش را در نظر بگیرند، بلکه باید مهارتهای لازم برای کســـب و تولید دانش، در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرد تا آنها به‌صورت مستقل به یادگیری دانش موجود و همچنین تولید دانش جدید بپردازند. به این‌صورت راه یادگیری مادام‌العمـــر برای آنها هموار می‌شـــود و با اتمام دوران تحصیل، یادگیری آنها به پایان نمی‌رســـد (دال[1]، ۲۰۰۶؛ بـــه نقـــل از مختاری و همکاران، ۱۳۹۳)، چرا که کـــودکان برای آمادگی در مقابل تحولات عصر حاضر باید مهارتهای پژوهش، حل‌مســـئله، تفکر نقادانه و خلاقانه و مهارت ســـواد اطلاعاتی را برای حل مسائل خود و تصمیم‌گیری در مورد آنها فراگیرند (قاضی‌اردکانی و همکاران، ۱۳۹۶). بنابرایـــن می‌توان گفت منظور از نیازهای زمانی، نیاز به مهارتهای ضروری برای انطباق و ســـازگاری با عصر اطلاعات و ارتباطات است که یکی از این مهارتها، مهارتهای پژوهشی است، زیرا در این دوران انباشت اطلاعات راهگشای مسائل نیست بلکه باید به ابزار دستیابی به اطلاعات دست یافت. از این‌رو، باید کودکان را از دورهٔ کودکی مانند دانشـــمندان کوچکی تربیت کنیم که پیوسته در حال رشد و گسترش دانش خود باشند (مختاری و همکاران، ۱۳۹۳).

ج) **نیازهای زندگی کودک:** با توجه به شـــرایط متغیر عصر کنونی، کودکان علاوه بر یادگیری مهارتهـــای زندگی، نیازمند یادگیری مهارتهای پژوهشـــی و مهارتهای یادگیـــری مادام‌العمرند تا با نهادینه شـــدن این مهارتها، بتوانند به اطلاعات مورد نیازشـــان از طریق پژوهش در هر مرحله از زندگی دست یابند و به‌موجب آن بتوانند به‌طور سازنده و مؤثر با مسائل زندگی خود مقابله و آنها را حل کنند تا علاوه بر افزایش کیفیت زندگی‌شان بتوانند در نقش عوامل فعال اجتماعی در جامعه عمـــل کنند. همچنین یادگیری این مهارتها می‌تواند کودک را در نقش یک متخصص برای تولید

1. Dal

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

دانش در حوزه دوره کودکی، توانمند سازد.

د) **نیازهای حقوقی:** پیمان‌نامه حقوق کودک سازمان ملل متحد شامل قوانینی درباره حقوق کودکان است که در سال ۱۹۸۹ تصویب شده است. ماده ۱۲ و ۱۳ پیمان‌نامه حقوق کودک سازمان ملل متحد، با الزام به اینکه نظرات کودکان باید در تمام موضوعات مؤثر بر زندگی آنها مورد توجه قرار گیرد، راه را برای بیان نظرات آنها در مورد فعالیتها و تصمیماتی که زندگی آنها را شکل می‌دهد، هموار کرده است (باکنال، ۲۰۱۰). بر اساس این سند قانونی الزام‌آور برای تعهد مستقیم حقوق بشر به افراد زیر سن قانونی، کودکان به‌منزلهٔ شرکت‌کنندگان فعال در فرایند پژوهش به‌جای افراد مورد مطالعه در پژوهش شناخته شده‌اند (کلت، ۲۰۰۶). از این‌رو می‌توان گفت به‌موجب تصویب پیمان‌نامه حقوق کودک، کودکان به‌لحاظ حقوقی نیز حق حضور و داشتن نقش فعال به‌عنوان پژوهشگر را در پژوهشها دارند. بنابراین نیاز است که روحیه پژوهشی کودکان را در همان دوره کودکی در آنها نهادینه کنیم تا در دوره‌های بعد ضمن یادگیری مهارتهای پژوهشی بتوانند نقشی فعال در پژوهشها ایفا کنند.

ه) **نیازهای نظام آموزشی:** جهان امروز، جهان پرسشگری و طرح مسئله است. تعلیم و تربیت و در رأس آن معلمان باید به ابزار پاسخگویی به مسائل، یعنی پژوهش مجهز باشند. در نتیجه آموزش و پرورش پژوهش-محور ضرورت جهان امروز است (شاه‌طاهری، ۱۳۹۸). اما همانطور که می‌دانیم در شرایط کنونی روح پژوهش-محوری بر نظام آموزشی ما حاکم نیست و یکی از مشکلات جدی نظام آموزشی کشور ما، آموزش نتیجه-محور یا مبتنی‌بر حافظه است که در این روش، یادگیری مبتنی بر دیدن، شنیدن و حفظ کردن است (عباسی‌اسفجیر، ۱۳۹۴). لذا نظام آموزشی کنونی نیازمند حاکمیت روح پژوهش- محوری، در تمام ابعاد خود است تا بتواند به پرورش کودکانی با روحیه و مهارتهای پژوهندگی بپردازد.

در مورد پیامدهای پرورش روحیه و مهارتهای پژوهندگی کودکان نیز می‌توان گفت که با توجه به ضرورتهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان، چنانچه موفق به پرورش کودکان پژوهنده شویم این کودکان، به لحاظ توسعه مهارتهای زندگی و یادگیری، پیشرفتهایی چشمگیر خواهند داشت، زیرا با درگیر شدن در فرایند پژوهش، می‌توانند این مهارتها را کسب کنند (کلت، ۲۰۰۳؛ کلت، ۲۰۱۰). همچنین به سبب جلب توجه بزرگسالان و احساس ارزشمندی از فعالیتهایشان، احساس اعتمادبه‌نفس و عزت‌نفس آنان تقویت خواهد شد و با علاقه‌مندی و توانمندی بیشتر، میزان مشارکتشان در فعالیتها افزایش خواهد یافت (کلت، ۲۰۱۰؛ باکنال، ۲۰۰۹). در نهایت به‌سبب افزایش مشارکت فعال کودکان، بدنه دانش در حوزه دوره کودکی به سبب ورود تجربیات زیسته کودکان در این حوزه با پژوهشهای آنها توسعه خواهد یافت.

شایان ذکر است که پس از تحلیل اسناد، متوجه تمرکز بیشتر اسناد داخلی بر ضرورتهای

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان و تمرکز بیشتر اسناد خارجی بر پیامدهای این فرایند شدیم. اما به‌طورکلی در میان مطالعات تحلیل‌شده هیچگونه مطالعهٔ مشخصی پیرامون ضرورتهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان و پیامدهای آن یافت نشد. همچنین در بخش پیامدها با فقر نسبی منابع روبه‌رو بودیم، چرا که از پنجاه سند نهایی مورد تحلیل، تنها سیزده سند آن هم به‌طور غیرمستقیم و اشاره‌گونه به پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان پرداخته بودند. حال باتوجه به نتایج موجود و مرور ضرورتهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان و پیامدهای مهم این فرایند، ضرورت پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان، متکی بر استدلالهای متقن و محکم موجود در این پژوهش، بیش از پیش مشخص می‌شود.

پیشنهادهای پژوهشی

۱. با توجه به نبود مطالعات پژوهشی در زمینه تبیین ضرورتها و پیامدهای پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان، توصیه می‌شود که پژوهشهایی با رویکرد کیفی در این حیطه انجام شود.

۲. همچنین پیشنهاد می‌شود که در زمینه تبیین پیامدهای پرورش نیافتن روحیه پژوهندگی در کودکان نیز پژوهشی با رویکرد کیفی انجام گیرد.

۳. با توجه به مشخص شدن ضرورت پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان، پیشنهاد می‌شود که مطالعه‌ای پیرامون عوامل تسهیل‌گر و بازدارنده پرورش کودکان پژوهنده با رویکرد کیفی و بااستفاده از تجارب زیسته افراد مؤثر در این حیطه انجام شود.

پیشنهادهای کاربردی

۱. پیشنهاد می‌شود که کارگاههای آموزشی ویژهٔ والدین و مربیان برای توجیه این دو گروه مؤثر در فرایند پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان و ایجاد دغدغه‌های تربیتی در آنها از طریق بیان ضرورتها و پیامدهای پرورش و عدم پرورش روحیه پژوهندگی در کودکان، برگزار شود.

۲. پیشنهاد می‌شود که از والدین موفق، در کسوت مربی پرورشی مدارس و مربی مراکز پیش از دبستان در پرورش کودکان پژوهنده بهره‌گیری شود.

۳. پیشنهاد می‌شود از طریق کتابها و مقالات پژوهشی یا در کارگاههای آموزشی مذکور، راهکارهای پرورش کودکان پژوهنده به والدین ارائه شود. راهکارهایی مانند:

- در موقعیتهای تقسیم وظایف، مسئولیتهایی به کودک بدهند تا او به‌صورت مستقل کار هدفمندی را با برنامه‌ریزی خود انجام دهد. این کار به احساس اعتمادبه‌نفس و ارزشمندی کودک کمک می‌کند و از این طریق او را برای پذیرش نقش فعال در حیطه‌های گوناگون از جمله پژوهش توانمند می‌کند.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

- به کودک خود در انجام دادن فعالیتها آزادی کامل بدهید. این مسئله اهمیت بسیار دارد که باید رأس همهٔ توجهات والدین در تعاملاتشان با کودک قرار گیرد و ضمن پرهیز از امرونهی و کنترل کودک و همچنین ایمن کردن محیط کودک، با نظارت غیرمستقیم بر کودک، به او در انجام دادن همهٔ فعالیتها آزادی عمل بدهند.
- ضمن ایجاد شرایط مناسب برای رویارویی مداوم کودک با مسائل متناسب با سن خود، محیطی امن و غنی را به همراه ابزارهای لازم فراهم کنند. در این فرایند با همراهی و حمایت کودک، اجازه کسب تجارب، تشویق کودک به پرسشگری، لمس و مشاهده کردن دقیق، به‌کار انداختن همه حواس کودک با تبدیل اطلاعات به تجارب زیسته، استفاده از منابع اطلاعاتی و همچنین با تعامل و گفتگوی بسیار و با کیفیت با کودک، زمینه پژوهش را برای کودک ایجاد کنند.
- با تقویت سواد رسانه‌ای خود، به رعایت زمان تماشای صفحه نمایش توجه کنند و از نقش کارکردی رسانه برای تقویت روحیه پژوهندگی کودک خود کمک بگیرند. یعنی والدین، رسانه را به‌مثابه یک ابزار کارکردی (و نه سرگرمی) برای پژوهش، به کودک بشناسانند.
- مطلوب است که والدین ارتباط کودک خود را با طبیعت افزایش دهند چرا که طبیعت غنی‌ترین محیط برای پرورش کودکانِ پژوهنده است.
- در انتخاب مراکز پیش‌دبستانی برای فرزند خود ضمن توجه به کیفیت ظواهر و محیط فیزیکی، به مسائلی مانند رویکرد آموزشی، کیفیت مربیان و فعالیتهای پرورشی آن مرکز توجه کنند.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

منابع

REFERENCES

برزگر، زهرا؛ پورمحمدرضای‌تجریشی، معصومه و بهنیا، فاطمه. (۱۳۹۱). اثربخشی بازی بر مشکلات برونی‌سازی در کودکان پیش‌دبستانی با مشکلات رفتاری. *مجله علمی‌پژوهشی علوم رفتاری، ۶* (۴)، ۳۴۷-۳۵۴.

بیگ‌محمدی، افسانه؛ جعفری، زهرا و صالحی، کیوان. (۱۳۹۴). کاربست فرایندهای اکتشافی در ارتقای توانمندی پژوهشگری در دانش‌آموزان: مطالعه‌ای به‌روش اقدام‌پژوهی. *دومین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی، علوم‌تربیتی و سبک زندگی*، مشهد، دانشگاه تربت‌حیدریه.

جهانی، جعفر. (۱۳۸۴). چالش‌های نظری تعلیم و تربیت رایج و تعلیم و تربیت (پژوهش‌محور). *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ۲۲ (۴)، ۱۴۴-۱۵۳.

حبیبی‌کلیبر، رامین. (۱۳۹۶). بررسی اثربخشی تدریس درس تفکر و پژوهش به شیوه مشارکتی بر تفکرخلاق و مهارت‌های خواندن دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی. *دو فصلنامه علمی‌پژوهشی تفکر و کودک*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۸ (۲)، ۲۵-۴۲.

حقوقی، سمیرا و صالحی، کیوان. (۱۳۹۸). ظرفیت‌های روش پژوهشی روایتی در حوزه مطالعات آموزش‌عالی. *فصلنامه علمی نامه آموزش عالی*، ۱۲ (۴۷)، ۳۳-۵۱.

خانیکی، هادی؛ نوری‌راد، فاطمه و شاه‌حسینی، وحیده. (۱۳۹۶). مطالعه روند شکل‌گیری گفتگوی کندوکاومحور در کلاس «فلسفه برای کودکان». *دوفصلنامه علمی‌پژوهشی تفکر و کودک*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۸ (۲)، ۲۱-۵۸.

دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش. (۱۳۹۱). *برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران*، مصوبه اسفند ۱۳۹۱. تهران: شورای عالی آموزش و پرورش با همکاری سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.

رستمی، کاوه؛ رحیمی، ابراهیم؛ رستمی، ویدا و هاشمی، سپیده. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر روش اجتماع‌پژوهشی در «برنامه فلسفه برای کودکان» بر خلاقیت کودکان. *دوفصلنامه علمی‌پژوهشی تفکر و کودک*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۳ (۲)، ۱-۱۷.

رضایی، اکبر؛ قدم‌پور، عزت‌الله و شریفی، حسن‌پاشا. (۱۳۸۷). الگویی برای ایجاد علاقه و انگیزه به مطالعه و پژوهش: بررسی اثربخشی آن در دانش‌آموزان دوره راهنمایی. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۷* (۲۵)، ۱۵۱-۱۸۴.

سلمانزاده ممقانی، داوود؛ کاردان‌حلوایی، ژیلا و یاسین‌زاده، مهدی. (۱۳۹۳). بررسی عوامل انگیزه پژوهشگری دانش‌آموزان دختر و پسر مقاطع راهنمایی و متوسطه مناطق آذرشهر و ممقان از دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان. *نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روان‌شناسی*، مرودشت، شرکت اندیشه‌سازان مبتکر جوان.

سلیقه‌دار، لیلا. (۱۳۹۸). خانواده‌ها فراموش نشوند. *دوماهنامه بین‌المللی شوق تغییر، ۸* (۴۴)، ۱-۵۶.

سهرابی، محمدرضا. (۱۳۹۲). اصول نگارش مقالات مروری. *دوماهنامه* پژوهنده (مجله پژوهشی دانشگاه علوم‌پزشکی شهید بهشتی)، ۱۸ (۲)، ۵۲-۵۶.

سیدطاهرالدینی، علی. (۱۳۸۸). بررسی کاستی‌های توسعه تفکر پژوهشی در مدارس. *مجله مدارس کارآمد، ۶*، ۸۰-۸۶.

سیف‌نراقی، مریم؛ قبادیان، مسلم؛ نادری، عزت‌الله و شریعتمداری، علی. (۱۳۹۰). اجتماع‌پژوهشی روشی مؤثر در رشد اجتماعی کودکان. *دوفصلنامه علمی‌پژوهشی تفکر و کودک*. *پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، ۲ (۲)، ۳۷-۵۸.

شاه‌طاهری، علی. (۱۳۹۸). یادگیری پژوهش‌محور، یادگیری مادام‌العمر. *دوماهنامه بین‌المللی شوق تغییر، ۸* (۴۴)، ۱-۵۶.

شفیعی‌سروستانی، مریم؛ جهانی، جعفر و موسوی‌پور، سیدروح‌الله. (۱۳۹۷). رابطه سبک‌های یادگیری و روحیه پژوهشگری دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه. *مجله مطالعات آموزش و یادگیری*، ۱۰ (۱)، ۲۳۰-۲۴۴.

شکوهی‌یکتا، محسن؛ اکبری‌زردخانه، سعید و سهراب‌پور، غلامرضا. (۱۳۹۴). اثربخشی کارگاه آموزشی کودک اندیشمند برشیوه‌های فرزندپروری والدین و مشکلات رفتاری کودکان پیش‌دبستانی. *فصلنامه سلامت روان کودک*، ۲ (۳)، ۹-۱۹.

صمدی، پروین و قمصری‌مهماندوست، زهراسادات. (۱۳۹۰). رویکرد پژوهش‌محور در کتاب‌های سال اول دوره متوسطه و مقایسه آن با اهداف آموزشی کتب مورد نظر. *فصلنامه مطالعات برنامه‌درسی ایران*، ۵ (۲۰)، ۸۰-۱۱۵.

طلایی، ابراهیم و بزرگ، حمیده. (۱۳۹۴). تبیین ضرورت تربیت اوان کودکی (پیش از دبستان) مبتنی بر سنتزپژوهی شواهد تجربی معاصر. *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۳۱ (۲)، ۹۱-۱۱۸.

عادلی‌پور، زکیه؛ مهرام، بهروز و کارشکی، حسین. (۱۳۹۵). جایگاه پژوهش‌محوری در فرایند تدریس معلمان ابتدایی. *اولین*

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین در روان‌شناسی، مشاوره و علوم‌تربیتی، اهواز: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شادگان.

عاصمی، عاصفه؛ ریاحی‌نیا، نصرت و زندیان، فاطمه. (۱۳۹۰). *سواد اطلاعاتی: آموزش و یادگیری*. تهران: کتابدار.

عباسی‌اسفجیر، علی‌اصغر. (۱۳۹۴). مدل‌سازی مدرسه پژوهش‌محور و آزمون‌تجربی آن با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری به‌روش حداقل مربعات جزئی در مدارس استان مازندران. *مجله علمی‌پژوهشی مطالعات توسعه اجتماعی فرهنگی*، ۴ (۳)، ۱۵۷-۱۸۲.

عرب‌هاشمی، ملیحه؛ سیف‌نراقی، مریم و نادری، عزت‌الله. (۱۳۹۵). بررسی میزان توجه به مهارتهای سواد اطلاعاتی در کتاب تفکر و پژوهش پایه ششم ابتدایی نظام آموزش و پرورش ایران. دو *فصلنامه علمی‌پژوهشی تفکر و کودک*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، *۷* (۱)، ۵۵-۸۱.

عمادخراسانی، نسرین‌دخت. (۱۳۸۶). *روشهای پژوهش برای کودکان دبستانی*. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

فرامرز قراملکی، احد. (۱۳۸۸). *اصول و فنون پژوهش در گستره دین‌پژوهی*. قم: مرکز مدیریت حوزه علمیه قم.

قاضی‌اردکانی، راحله؛ ملکی، حسن؛ صادقی، علیرضا و درتاج، فریبرز. (۱۳۹۶). طراحی الگوی برنامه درسی پژوهش‌محوری در مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی برای پرورش تفکر وخلاقیت در دانش‌آموزان. *نشریه علمی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، *۷* (۳)، ۶۳-۱۰۶.

کلانتری، مهرداد؛ مولوی، حسین و توسلی، میترا. (۱۳۸۴). رابطه بین شیوه‌های فرزندپروری و اختلالات رفتاری در کودکان پیش‌دبستانی شهر اصفهان. *مجله دانش و پژوهش در روان‌شناسی*، ۲۴، ۵۹-۶۸.

ماهروزاده، طیبه و رمضانپور، شیوا. (۱۳۹۰). تأثیر روش اجتماع‌پژوهشی برنامه آموزش فلسفه به کودکان بر پرورش مهارتهای شهروندی. *مجله اندیشه‌های نوین تربیتی*، *۷* (۳)، ۳۱-۶۳.

مایرز، چت. (۱۳۹۴). *آموزش تفکر انتقادی*، ترجمه خدایار ابیلی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت). (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۲۰۱۲)

محمدی، مهدی؛ محمدجعفری، خاطره؛ مرزوقی، رحمت‌اله؛ شفیعی، مریم و خوشبخت، فریبا. (۱۳۹۷). مطالعه تجربی تأثیر آموزش تفکر ژرف‌اندیشانه بر یادگیری پژوهش‌محور دانش‌آموزان در درس علوم ابتدایی. *مجله روشها و مدل‌های روان‌شناختی*، ۹ (۳۲)، ۱۰۹-۱۳۰.

مختاری، مصطفی؛ زارعی‌زوارکی، اسماعیل و مفیدی، فرخنده. (۱۳۹۳). سنجش میزان بهره‌مندی از مهارتهای ارتباطی، تفکری و پژوهشگری در میان دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی شهر تهران (سال تحصیلی ۹۰-۹۱) . *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱۰ (۳)، ۷۹-۱۰۲.

مطلق، معصومه و چرخچی، ایرج. (۱۳۸۷). نگاهی به موانع و کاستی‌های توسعه تفکرپژوهشی در مدارس به‌عنوان بخشی از نظام آموزشی ایران. *پژوهش‌نامه علوم اجتماعی*، ۲ (۱)، ۱۷۹-۲۰۳.

ملبوس‌باف، رامین و عزیزی، فریدون. (۱۳۸۹). مرور سیستماتیک «Systematic Review» چیست و چگونه نگاشته می‌شود؟ پژوهش در پزشکی، ۳۴ (۳)، ۲۰۷-۲۰۳.

مهدی‌زاده، حسین. (۱۳۸۸). *راهنمای پژوهش‌نامه‌نویسی*. قم: هاجر.

مهری‌نژاد، سیدابوالقاسم و شریفی، حسن‌پاشا. (۱۳۸۴). بررسی اثربخشی تدریس به شیوه حل‌مسئله و ارزشیابی براساس شاخصهای پژوهشگرانه در پرورش روحیه پژوهشگری. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۴ (۱۴)، ۹-۳۷.

نقدعلی، محسن و پناهی، زهرا. (۱۳۹۰). ارتباط اجتماع‌پژوهشی در برنامه فلسفه برای کودکان با روشهای تدریس فعال و مشارکتی. *دوفصلنامه علمی‌پژوهشی تفکر و کودک*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۲ (۲)، ۱۰۱-۱۲۶.

ولی‌پور، احمد؛ بالویی‌جامخانه، عزت‌الله و سقایی، سحر. (۱۳۹۲). بررسی و مقایسه تأثیر آموزش مهارتهای زندگی بر میزان رضایت از زندگی دانش‌آموزان. *تحقیقات مدیریت آموزشی*، ۴ (۴)، ۳۹-۵۶.

هاشمی، سیداسماعیل؛ شایان‌امین، سمیرا؛ حاجی‌یخچالی، علیرضا و نعامی، عبدالزهرا. (۱۳۹۶). تأثیر آموزش فرایند حل مسأله خلاق بر خلاقیت و نوآوری کارکنان منطقه چهار عملیات انتقال گاز. *فصلنامه علمی‌پژوهشی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، *۷* (۲)، ۵۹-۸۲.

هاشمی، نظام. (۱۳۹۱). تدوین یک مدل مفهومی و عملیاتی برای ایجاد علاقه و انگیزش به پژوهش در دانشجویان دانشگاه علوم‌انتظامی. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، *۸* (۲۳)، ۴۳-۵۹.

یارمحمدیان، محمدحسین؛ محمدی، عفت و موحدی، فریده. (۱۳۹۰). استانداردهایی برای تدوین مقالات مروری در نظام سلامت. *مجله مدیریت اطلاعات سلامت*، *۸* (۸)، ۱۲۲۶-۱۲۳۴.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]

Bradbury-Jones, C., & Taylor, J. (2015). Engaging with children as co-researchers: Challenges, counter-challenges and solutions. *International Journal of Social Research Methodology, 18*(2), 161-173.

Bucknall, S. A. (2009). *Children as researchers: Exploring issues and barriers in English primary schools.* (Doctoral dissertation). The Open University.

_____ . (2010). *Children as researchers in English primary schools: Developing a model for good practice*. Paper presented at the British Educational Research Association Annual Conference, University of Warwick, September 2010.

Dare, L., & Nowicki, E. (2019). Engaging children and youth in research and evaluation using group concept mapping. *Evaluation and Program Planning*, *76*, 101680.

French, A., Lowe, R., & Nassem, E., (2019). Children participating as researchers in primary schools: What's in it for the teachers?. *Education 3-13*, *International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education, 47*(2), 148-161.

Green, C. (2017). Four methods for engaging young children as environmental education researchers. *International Journal of Early Childhood Environmental Education, 5*(1), 6-20.

Harcourt, D., & Einarsdottir, J. (2011). Introducing children's perspectives and participation in research. *European Early Childhood Education Research Journal, 19*(3), 301-307.

Kellett, M. (2003). *Empowering ten-year-olds as active researchers*. Paper presented at annual conference of the British Educational Research Association, 11-13 Sep 2003, Harriot Watt University, Edinburgh.

_____ . (2005). *Children as active researchers: A new research paradigm for the 21st century?* Published online by ESRC National Centre for Research Methods. NCRM/003. Available at: www.ncrm.ac.uk/publications

_____ . (2006). *Pupils as active researchers: Using engagement with research process to enhance creativity and thinking skills in 10-12-year-olds.* British Educational Research Association Annual Conference, 6-9 September, University of Warwick, UK.

_____ . (2009). *Children as researchers: Issues, impact and contribution to knowledge*. *Counting Children In!* 2nd International Conference of Child Indicators, 3-5 November 2009, Sydney, Australia.

_____ . (2010). Small shoes, big steps! Empowering children as active researchers. *American Journal of Community Psychology*, *46*(1-2), 195-203.

Kim, C. -Y. (2016). Why research 'by' children? Rethinking the assumptions underlying the facilitation of children as researchers. *Children & Society*, *30*(3), 230-240.

Kinash, S. H., & Haffman, M. (2008). Child as researcher: Within and beyond the classroom. *Australian Journal of Teacher Education, 33*(6), 75-93.

Marr, P., & Malone, K. (2007). *What about me? Children as co-researchers*. Paper presented at the AARE 37th Annual Conference. Australian Association for Research in Education Conference, Fremantle, Perth, Dec 2007.

McLaughlin, H. (Ed.). (2015). *Involving children and young people in policy, practice and research: An introduction.* London: National Children's Bureau.

Murray, J. (2016). Young children are researchers: Children aged four to eight years engage in important research behaviour when they base decisions on evidence. *European Early Childhood Education Research Journal, 24*(5), 705-720.

Rengel, K. (2014). Research with children in kindergartens. Third Annual International Conference «Early Childhood Care and Education". *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 146,* 34-39.

Shier, H. (2015). Children as researchers in Nicaragua: Children's consultancy to transformative research. *Global Studies of Childhood*, *5*(2), 206-219.

United Nations. (1989). *Convention on the rights of the child.* United Nations, Geneva: UN.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-10-05]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1401.19.4.5.7]